

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Митко Димитров Шошев, дпс,
Тракийски университет, Стара Загора

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“
в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки
професионално направление 3.2 Психология
докторска програма Специална психология

Автор: *Майа Бисерова Фьодорова-Радичева*

Тема: *Социални интеракции при ученици със специфични нарушения на способността за учене*

Научен ръководител: *Проф. дпн Дора Стоилова Левтерова-Гаджалова*

1. Общо представяне на процедурата и докторанта

Със заповед № Р33-1392 от 23. 04. 2021.г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ съм определен за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема „*Социални интеракции при ученици със специфични нарушения на способността за учене*“ за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2 Психология, докторска програма Специална психология.

Автор на дисертационния труд е *Майа Бисерова Фьодорова-Радичева* – докторант в редовна форма на обучение към катедра Психология с научен ръководител *Проф. дпн Дора Стоилова Левтерова-Гаджалова* от Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

Представеният от *Майа Бисерова Фьодорова-Радичева* комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Чл.36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ, включва следните документи:

- молба до Ректора на ПУ за разкриване на процедурата за защита на дисертационен труд;
  - автобиография в европейски формат;
  - протокол от катедрения съвет, свързан с докладване на готовността за откриване на процедурата и с предварително обсъждане на дисертационния труд;
  - дисертационен труд;
  - автореферат;
  - списък на научните публикации по темата на дисертацията;
  - копия на научните публикации;
  - декларация за оригиналност и достоверност на приложените документи;
- Докторантът е приложил 5 броя публикации по темата на изследването.

Кратки биографични данни

Майя Бисерова Фьодорова-Радичева е родена на 05. 05. 1984г. През 2014 г. завършва обучението си в Пловдивски университет „Паисий Хилендарски” с бакалавърска степен по Психология. През 2015 г. завършва магистърска степен на обучение в Пловдивски университет, специалност Психология на управлението. От 2018 до 2021 г. е редовен докторант в докторска програма „Специална психология” към Катедра „Психология” на Педагогически факултет в Пловдивски университет. Владее руски, английски и немски езици.

Професионалната си кариера като психолог започва през 2016 г, отначало във фирма за консултиране, подпомагане, обучения и тренинги. В този период част от работата и е работа по проекти в помощ на уязвими групи от хора. От 2018 г. досега е психолог на свободна професия в собствен кабинет по психология.

2. Актуалност на тематиката

Представеният за рецензиране дисертационен труд на Майя Бисерова Фьодорова – Радичева „Социални интеракции при ученици със специфични нарушения на способността за учене” е особено актуален в условията на прехода от интегрирано към приобщаващо образование. Актуалността на този проблем кореспондира пряко със спецификите при усвояване на училищни умения при деца с нарушени способности за учене предвид на условията на общообразователното училище, в които тази група деца трябва да усвоят различни нива на четене, писане, смятане и т.н. В представеният дисертационен труд този проблем е подложен на задълбочен анализ, който предоставя възможността на докторанта да навлезе в дълбочина на изследваната тема и в определен ракурс да очертае сложността през която преминават степените на усвояване на различните умения, свързани с ученето при тази група деца. Изследването на социалната среда в училище и нейното влияние върху социалните интеракции и взаимоотношения при ученици със СНСУ са разгледани подробно, очертана е тази взаимна зависимост в различните интерперсонални системи, които се реализират в социалната среда в училище, но и извън нея. Проблемът е изключително актуален и значим, особено в контекста на извеждането на социалната инхибиция, която съпътства не само периода на детското развитие при изследваната група деца, но и по-късно в самостоятелното им социално функциониране и носи привкуса на неудовлетвореност както за конкретното лице, така и за родителската общност.

3. Познаване на проблема

В своята изследователска процедура докторантът Майя Фьодорова – Радичева задълбочено е проучила чрез ретроспективен анализ специфичните нарушения на способността за учене, като анализира позициите на българската психологична школа, коментира основните идеи на американската и руски школи, за да очертае коректно и научно да обоснове типовете специфични нарушения на способността за учене. За познаването на проблема говори и задълбочеността на докторанта при характеристиките на психологическите възрастови особе-

ности на ученици с СНСУ, които предопределят специфики в социалното им общуване. Много подробно и аналитично в процеса на изследователската процедура докторантът е представил когнитивното развитие при тази група деца, възможностите им за разчитане и декодиране на емоциите на околните, уменията или неуменията им за справяне със социалните норми. В този план се откриват анализи на литературни източници на представители от различни школи, като е търсена връзката между тях в контекста на самото проучване. За доброто познаване на проблема се съди и от цитиранията на американски, руски и български автори, които изследват интеракциите, свързани тясно с процеса учене. Прави добро впечатление обобщенията, които докторантът извежда след всяка една от представените школи. Много сполучливо е реализиран прехода от концептуалните проучвания, осъществени от докторанта и очертана невропсихологическа перспектива като една от възможностите, даваща отговор за трудностите, които съпътстват затрудненията при изследваната група.

Задълбоченото вникване при изследването на проблема е дало възможност на докторантът да приеме общата парадигма, при която осъществяването на ВКФ е свързано с дейността на асоциативните вторични и третични полета, чието формиране е индивидуално за всеки и то се влияе от въздействията на околната среда и обучението. Точно извеждането на тази парадигма е базата върху която е определен и конструкта на дисертационния труд.

4. Методика на изследването

За изследователската процедура са подбрани различни методики по посока на изследване на двата основни аспекта на личността, като са приети предположения, че те влияят в най-голяма степен на социалните интеракции на учениците със СНСУ, а именно цялостният „Аз – образ” и самооценка. За целта на изследването са приложени два различни инструмента във връзка с изследване на социалния свят – графична беседа и анкета за социометричен анализ на взаимоотношенията в конкретен клас. Като се стъпва върху спецификата на нарушението докторантът е реализирал характерна адаптация на всеки от използваните инструменти, като основното положение от което се тръгва е последните да съответстват на способностите и интересите на участниците в изследователската процедура. Методиката е подбрана коректно, приложена е лично от изследователя и е съобразена със средата, в която е проведено изследването. Личното участие на докторанта при подбора на различните инструменти и реализацията на прилагането им за получаване на съответните резултати говори за обективност на целия процес на изследване. Подробното вникване в приложението на отделните инструменти, представено в дисертационния труд, дава възможност да се проследи логиката на целия процес на изследване, както и да се изведе ясно очертаната връзка между различните използвани методи за проучването на проблема. В процедурата се открива и създадената адаптация на класическата методика с основа българската адаптация на Кокошкаророва за изследване на характерната съгласуваност на „Аз – образа” при невротично болни. Това е позволило на докторантът, като има предвид особеностите със СНСУ, при сортирането

на айтемите да ги намали наполовина до 14, а категориите до 5. Освен това сортираните твърдения са значително опростени и са използвани по – прости лингвистични конструкции. С всичко това отново се търси обективност на изследването. Използвана е статистическа обработка на данните.

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите

Представеният за становище дисертационен труд на Майа Фьодорова е с обем от 299 стандартни страници, от които 260 страници основен текст, включващ 14 изображения, 150 таблици и 57 графики. Приложенията са 31 страници и 7 страници релевантна литература. От литературните източници 67 са на кирилица и 25 на латиница. Дисертационният труд е структуриран в увод, 3 основни глави, изводи и препоръки, заключение, списък на публикациите, списък на използваните съкращения, изображения, таблици, графики и използвана литература. Приносите са коректно формулирани и отразяват реализираните от докторантката постижения в резултат на изследването. Обекта, предмета, целите и задачите на дисертационния труд са точно, ясно и подробно изведени. Формулираните от докторантката 7 хипотези са подложени в изследователската процедура на подробно, аналитично, коректно и с лично отношение доказване или отхвърляне на база обработка на получените данни. Във всяка една от главите на разработката се открива връзката между заявените обект, предмет, цели и хипотези в дискурса на определените задачи на дисертационното изследване. Проверката на всяка една от седемте хипотези е реализирана задълбочено като са потърсени параметрите, в които се проявява характерни различия в социалните интеракции на учениците със СНСУ, по-ниската съгласуваност на „Аз – образа”, наличие на завишено самочувствие, половите различия при демонстриране на самочувствието, съгласуваност на самочувствието с „Аз – образа”, броят на социалните връзки и ниво на самочувствие, наличие на нереалистична оценка на социалните отношения. В процеса на изследване подробно са представени отделните етапи на приемане или отхвърляне на формулираните хипотези, при което като краен резултат от анализа Хипотеза 1 се отхвърля частично, Хипотеза 2 се потвърждава, Хипотеза 3 се отхвърля частично, Хипотеза 4 се потвърждава, Хипотеза 5 не се потвърждава, Хипотеза 6 се опровергава изцяло и Хипотеза 7 се потвърждава изцяло. Като се има предвид начина по който докторантката е представила поэтапността на своето изследване и защитата на отделно получените данни, може да се направи извода за научен подход избран адекватно и представен обективно чрез реализираният анализ на получените данни в резултат на прилагането на инструментите на изследването.

Дисертационното изследване е сериозна реплика към теорията и практиката в областта на специалната психология

6. Преценка на публикациите и личния принос на докторанта

Петте представени публикации отразяват етапите на провеждането на изследването. Представените приноси са обособени в две групи – теоретико – методически приноси и

практико – приложни. Солидаризирам се с представените по този начин приноси и особено с тези от втората група (практико – приложни), като оценявам високо възможността за използване в практиката на адаптираните инструменти и очертаното влияние на различните фактори върху социалните интеракции на учениците със СНСУ.

7. Автореферат

Авторефератът в съдържателен план коректно отразява дисертационния труд.

8. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Към докторанта имам следните препоръки : първо - адаптираните методики да бъдат предоставени под формата на приложим инструментариум за използване в практиката на психолозите. Второ – по възможност дисертационния труд да бъде публикуван под формата на монографично издание.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд съдържа **научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката и отговарят на всички** изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“. Представените материали и дисертационни резултати **напълно** съответстват на специфичните изисквания на Педагогически факултет, приети във връзка с Правилника на ПУ за приложение на ЗРАСРБ.

Дисертационният труд показва, че докторантката Майа Фьодорова **притежава** задълбочени теоретични знания и професионални умения по научна специалност Психология (Специална психология) като **демонстрира** качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, убедено давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“** на Майа Фьодорова - Радичева в област на висше образование: 3 Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2 Психология, докторска програма Специална психология

11. 06. 2021. г.

Изготвил становището: .....
Доц. д-р Митко Шошев